

Technicus installatietechnieken

7de leerjaar
VII-TelN

BRUSSEL

D/2025/13.758/090

Versie maart 2025

1 Inleiding

De uitrol van de modernisering secundair onderwijs gaat gepaard met een nieuwe generatie leerplannen. Leerplannen geven richting en laten ruimte. Ze faciliteren de inhoudelijke dynamiek en de continuïteit in een school en lerarenteam. Ze garanderen binnen het kader dat door de Vlaamse regering werd vastgelegd voldoende vrijheid voor schoolbesturen om het eigen pedagogisch project vorm te geven vanuit de eigen schoolcontext. Leerplannen zijn ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialoogschool. Ze versterken het eigenaarschap van scholen die d.m.v. eigen beleidskeuzes de vorming van leerlingen gestalte geven. Leerplannen laten ruimte voor het vakinhoudelijk en pedagogisch-didactisch meesterschap van de leraar, maar bieden ondersteuning waar nodig.

1.1 Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten

Leerplannen vertrekken vanuit het **vormingsconcept** van de katholieke dialoogschool. Ze laten toe om optimaal aan te sluiten bij het pedagogisch project van de school en de beleidsbeslissingen die de school neemt vanuit haar eigen visie op onderwijs (taalbeleid, evaluatiebeleid, zorgbeleid, ICT-beleid, kwaliteitsontwikkeling, keuze voor vakken en lesuren ...).

Leerplannen ondersteunen **kwaliteitsontwikkeling**: het leerplanconcept spoort met kwaliteitsverwachtingen van het Referentiekader onderwijskwaliteit (ROK). Kwaliteitsontwikkeling volgt dan als vanzelfsprekend uit keuzes die de school maakt bij de implementatie van leerplannen.

Leerplannen faciliteren een **gerichte studiekeuze**. De leerplandoelen sluiten aan bij de verwachte competenties van leerlingen in een bepaald structuuronderdeel. De feedback en evaluatie bij de realisatie ervan beïnvloeden op een positieve manier de keuze van leerlingen na elke graad.

Leerplannen gaan uit van de **professionaliteit** van de leraar en het **eigenaarschap** van de school en het lerarenteam. Ze bieden voldoende ruimte voor eigen inhoudelijke keuzes en een eigen didactische aanpak van de leraar, het lerarenteam en de school.

Leerplannen borgen de **samenhang** in de vorming. Die samenhang betreft de verticale samenhang (de plaats van het leerplan in de opbouw van het curriculum) en de horizontale samenhang tussen vakken binnen structuuronderdelen of over structuuronderdelen heen. Op die manier faciliteren en stimuleren de leerplannen leraren om over de vakken heen samen te werken en van elkaar te leren.

1.2 De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs

De leerplannen vertrekken vanuit een gedeelde inspiratie die door middel van een vormingscirkel wordt voorgesteld. We 'lezen' de cirkel van buiten naar binnen.

- Een lerarenteam werkt in een katholieke dialoogschool die onderwijs verstrekt vanuit een **specifieke traditie**. Vanuit het eigen pedagogisch project kiezen leraren voor wat voor hen en hun school goed onderwijs is. Ze wijzen leerlingen daarbij de weg en gebruiken daarvoor **wegwijzers**. Die zijn een inspiratiebron voor leraren en zorgen voor een Bijbelse 'drive' in hun onderwijs.

- De kwetsbaarheid van leerlingen ernstig nemen betekent dat elke leerling **beloftevol** is en alle leerkansen verdient. Die leerling is **uniek als persoon** maar ook **verbonden** met de klas, de school en de bredere samenleving. Scholen zijn **gastvrije plaatsen** waar leerlingen en leraren elkaar ontmoeten in diverse contexten. De leraar vormt zijn leerlingen vanuit een **genereuze** attitude, hij geeft om zijn leerlingen en hij houdt van zijn vak. Hij durft af en toe de gebaande paden verlaten en stimuleert de **verbeelding en creativiteit** van leerlingen. Zo zaait hij door zijn onderwijs de kiemen van een hoopvolle, **meer duurzame en meer rechtvaardige wereld**.
- Leraren vormen leerlingen door middel van leerinhouden die we groeperen in negen **vormingscomponenten**. De aaneengesloten cirkel van vormingscomponenten wijst erop dat vorming een geheel is en zich niet in schijfjes laat verdelen. Je kan onmogelijk over taal spreken zonder over cultuur bezig te zijn; wetenschap en techniek hebben een band met economie, wiskunde, geschiedenis ... Dwarsverbindingen doorheen de vakken zijn belangrijk. De vormingscirkel vormt dan ook een dynamisch geheel van elkaar voortdurend beïnvloedende en versterkende componenten.
- Vorming is voor een leraar nooit te herleiden tot een cognitieve overdracht van inhouden. Zijn meesterschap en passie brengt een leraar ertoe om voor iedere leerling de juiste woorden en gebaren te zoeken om **de wereld te ontsluiten**. Hij introduceert leerlingen in de wereld waarvan hij houdt. Een leraar zorgt er bijvoorbeeld voor dat leerlingen kunnen worden gegrepen door de cultuur van het Frans of door het ambacht van een metselaar. Hij initieert leerlingen in een wereld en probeert hen zover te brengen dat ze er hun eigen weg in kunnen vinden.
- Een leraar vormt leerlingen als **individuele leraar**, maar werkt ook binnen **lerarenteams** en binnen een **beleid van de school**.
- De uiteindelijke bedoeling is om **alle leerlingen** kwaliteitsvol te vormen. Leerlingen zijn dan ook het hart van de vormingscirkel, zij zijn het op wie we inzetten. Zij dragen onze hoop mee: de nieuwe generatie die een meer duurzame en meer rechtvaardige wereld zal creëren.

1.3 Ruimte voor leraren(teams) en scholen

De leraar als professional, als meester in zijn vak krijgt vrijheid om samen met zijn collega's vanuit de leerplannen aan de slag te gaan. Hij kan eigen accenten leggen en differentiëren vanuit zijn passie, expertise, het pedagogisch project van de school en de beginsituatie van zijn leerlingen.

De leerplandoelen zijn noch chronologisch, noch hiërarchisch geordend. Ze laten ruimte aan het lerarenteam en de individuele leraar om te bepalen welke leerplandoelen op welk moment worden samengenomen, om didactische werkvormen te kiezen, contexten te bepalen, eigen leerlijnen op te bouwen, vakoverschrijdend te werken, en flexibel om te gaan met een indicatie van onderwijstijd.

1.4 Differentiatie

Om optimale leerkansen te bieden is [differentiëren](#) van belang in alle leerlingengroepen. Leerlingen voor wie dit leerplan is bestemd, behoren immers wel tot dezelfde doelgroep, maar bevinden zich niet noodzakelijk in dezelfde beginsituatie. Zij hebben een niet te onderschatten – maar soms sterk verschillende – bagage mee vanuit de onderliggende graad, de thuissituatie en vormen van informeel leren.

Het is belangrijk om zicht te krijgen op die aanwezige kennis en vaardigheden en vanuit dat gegeven, soms gedifferentieerd, verder te bouwen. Positief en planmatig omgaan met verschillen tussen leerlingen verhoogt de motivatie, het welbevinden en de leerwinst voor elke leerling.

De leerplannen bieden kansen om te differentiëren door te verdiepen en te verbreden en door de leeromgeving aan te passen. Ze nodigen ook uit om te differentiëren in evaluatie.

Differentiatie door te verdiepen en te verbreden

Sommige leerlingen denken meer conceptueel en abstract. Andere leerlingen komen vanuit een meer concrete benadering sneller tot inzichtelijk denken. Variëren in abstractie spreekt leerlingen aan op hun capaciteiten en daagt hen uit om van daaruit te groeien.

Daarnaast bieden leerplannen kansen om de complexiteit van leerinhouden aan te passen. Dat kan door een complexere situatie te schetsen, een minder ingewikkelde bewerking of handeling voor te stellen, of door meer kennis of vaardigheden aan te bieden om leerlingen uit te dagen.

De ene context kan betekenisvol zijn voor een leerlingengroep, terwijl een andere context dan weer betekenisvoller kan zijn voor een andere leerlingengroep. Leerinhouden in verschillende contexten aanbrenge biedt kansen om leerlingen aan te spreken op hun interesses en daagt hen tegelijk uit om andere interesses te verkennen en zo hun horizon te verruimen.

In 'extra' wenken bij de leerplandoelen en in beperkte mate ook via keuzeleerplandoelen bieden we je inspiratie om te differentiëren door te verdiepen en te verbreden.

Differentiatie door de leeromgeving aan te passen

Doordachte variatie in werkvormen (groepswork, individueel, auditief, visueel, actief ...) vergroot de kans dat leerdoelen worden gerealiseerd door alle leerlingen. Het helpt hen bovendien ontdekken welke manieren van leren en informatie verwerken best bij hen passen.

De ene leerling kan snel of zelfstandig werken, de andere heeft meer tijd of begeleiding nodig. Variëren in de mate van ondersteuning, gericht aanbieden van hulpmiddelen (voorbeelden, schrijfkaders, stappenplannen ...) en meer of minder tijd geven, daagt leerlingen uit op hun niveau en tempo.

Leerlingen op hun niveau en vanuit eigen interesses laten werken kan door te differentiëren in product, bijvoorbeeld door leerlingen te laten kiezen tussen opdrachten die leiden tot verschillende eindproducten.

Het samenstellen van groepen kan een effectieve manier zijn om te differentiëren. Rekening houden met verschil in leerdoelen en leerlingenkenmerken laat leerlingen toe van en met elkaar te leren.

Technologie kan al die vormen van differentiatie ondersteunen. Zo kunnen leerlingen op hun maat werken met digitale leermiddelen zoals educatieve software of online oefenprogramma's.

Differentiatie in evaluatie

Tenslotte laten de leerplannen toe te differentiëren in [evaluatie](#) en feedback. Evalueren is beoordelen om te waarderen, krachtiger te maken en te sturen.

Na de afronding van een lessenreeks of na een langere periode gaan leraren door middel van summatieve evaluatie na waar leerlingen staan. De keuze van een evaluatie- en feedbackvorm is afhankelijk van de vooropgestelde doelen.

Formatieve evaluatie is geïntegreerd in het leerproces en gaat uit van een actieve betrokkenheid van leraar en leerling. Het zet leerlingen aan het denken over hun vorderingen en laat leraren toe om tijdens het leerproces effectieve feedback te geven. Door middel van formatieve evaluatie krijgen leraren een goed zicht op het leerproces van leerlingen zodat ze het verder gericht en waar nodig kunnen bijsturen. Het is

bovendien een rijke bron voor leraren om te reflecteren over de eigen onderwijspraktijk en de eigen pedagogisch-didactische aanpak bij te sturen.

1.5 Opbouw van leerplannen

Elk leerplan is opgebouwd volgens een vaste structuur. Alle onderdelen maken inherent deel uit van het leerplan. Schoolbesturen van Katholiek Onderwijs Vlaanderen die de leerplannen gebruiken, verbinden zich tot de realisatie van het gehele leerplan.

De **inleiding** licht het leerplanconcept toe en gaat dieper in op de visie op vorming, de ruimte voor leraren(teams) en scholen en de mogelijkheden tot differentiatie.

De **situering** geeft aan waarop het leerplan is gebaseerd en beschrijft o.a. de beginsituatie en de plaats in de lessentabel.

In de **pedagogisch-didactische duiding** komen o.a. inbedding in het vormingsconcept, de krachtlijnen, de opbouw en aandachtspunten aan bod.

De **leerplandoelen** zijn helder geformuleerd en geven aan wat van leerlingen wordt verwacht. Waar relevant geeft een opsomming of een afbakening (★) aan wat bij de realisatie van het leerplandoel aan bod moet komen. Ook pop-ups bevatten informatie die noodzakelijk is bij de realisatie van het leerplandoel. De leerplandoelen zijn gebaseerd op de minimumdoelen van de basisvorming, de specifieke minimumdoelen, de doelen die leiden naar een beroepskwalificatie of andere doelen die in regelgeving vastliggen. Indien een leerplandoel verder gaat, vind je een '+' bij het nummer van het leerplandoel. Al die leerplandoelen zijn verplicht te realiseren. In een aantal gevallen zijn keuzedoelen opgenomen; die leerplandoelen zijn weergegeven in een grijze kleur en het nummer van het leerplandoel wordt voorafgegaan door 'K'.

De leerplandoelen zijn ingedeeld in een aantal rubrieken. Bovenaan elke rubriek vind je de relevante minimumdoelen van de basisvorming, de specifieke minimumdoelen, de doelen die leiden naar een of meer beroepskwalificaties of andere doelen die in regelgeving vastliggen. Als leraar hoef je je die taal niet eigen te maken. Het volstaat dat je de leerplandoelen realiseert zoals opgenomen in het leerplan. Waar relevant wordt de samenhang met andere leerplannen in dezelfde graad aangegeven, evenals de samenhang met de onderliggende graad.

'Duiding' bij een leerplandoel bevat een noodzakelijke toelichting bij het doel. In pedagogisch-didactische wenken vinden leraren inspiratie om met het leerplandoel aan de slag te gaan. Een wenk 'extra' bij een leerplandoel biedt leraren inspiratie om verder te gaan dan wat het leerplandoel minimaal vraagt.

De **basisuitrusting** geeft aan welke materiële uitrusting is vereist om de leerplandoelen te kunnen realiseren.

Het **glossarium** bevat een overzicht van handelingswerkwoorden die in alle leerplannen van de graad als synoniem van elkaar worden gebruikt of meer toelichting nodig hebben. De **concordantie** geeft aan welke leerplandoelen zijn gerelateerd aan bepaalde minimumdoelen, specifieke minimumdoelen, doelen die leiden naar een of meer beroepskwalificaties of andere doelen die in regelgeving vastliggen.

2 Situering

2.1 Beginsituatie

De volgende studierichting in de derde graad is een logische vooropleiding voor de studierichting Technicus installatietechnieken: Sanitaire en verwarmingsinstallaties.

2.2 Plaats in de lessentabel

Het leerplan is gebaseerd op doelen die leiden naar de beroepskwalificatie Technicus installatietechnieken.

Het leerplan is gericht op 22 lesuren en is bestemd voor de studierichting Technicus installatietechnieken. De duurtijd van die studierichting bedraagt twee semesters. Het geheel van de vorming in elke studierichting vind je terug op de [PRO-pagina](#) met alle vakken en leerplannen die gelden per studierichting.

Een evenwichtige verhouding van onderdelen in het leerplan, zonder in een strakke opdeling in vakken te vervallen, versterkt het pedagogisch-didactisch proces. De vertaling van de leerplandoelen in een uitdagend aanbod is een opdracht van de school en zijn lerarenteam (vakgroep). De onderlinge verdeling en de aandacht die elk doel krijgt, maken deel uit van die oefening. Dit leerplan geeft geen indicatie over de intensiteit waarmee een doel kan worden behandeld. Bepaalde doelen zullen meer onderwijstijd vragen dan andere.

3 Pedagogisch-didactische duiding

3.1 Technicus installatietechnieken en het vormingsconcept

Het leerplan Technicus installatietechnieken is ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialoogschool. In het leerplan ligt de nadruk op de levensbeschouwelijke, natuurwetenschappelijke en technische, wiskundige en maatschappelijke vorming. De wegwijzers duurzaamheid en verbeelding maken er inherent deel van uit.

Levensbeschouwelijke vorming

Levensbeschouwelijke vorming geeft leerlingen de tijd en de ruimte om te zoeken naar wie ze zijn en wat ze zullen worden. Leerlingen maken voortdurend (ethische) keuzes. Vanuit de dialoog met de eigen leefwereld, de diverse samenleving en het christelijk geloof, geven leerlingen hun levensbeschouwelijke identiteit vorm. De zeven wegwijzers van hoop bieden hen daarbij inspiratie: uniciteit in verbondenheid, kwetsbaarheid en belofte, gastvrijheid, rechtvaardigheid, duurzaamheid, verbeelding en generositeit.

Natuurwetenschappelijke en technische vorming

Via het leerplan Technicus installatietechnieken worden jongeren in staat gesteld om op een methodische wijze betrouwbare kennis te verwerven. Door het inzetten van contextrijke wetenschappelijke en technische concepten leren leerlingen een fysische werkelijkheid of een natuurlijk fenomeen te vatten. Daarnaast leren ze om wetenschappelijke, technologische en wiskundige inzichten in te zetten bij hun technische realisaties. Verwondering, het voeden van nieuwsgierigheid zijn een belangrijke motor om hun realisaties technisch en wetenschappelijk te beschrijven en te verklaren.

In technische vorming wordt kennis opgebouwd. Het onderzoekend leren en het leren onderzoeken worden in het lesgebeuren geïntegreerd. Leerlingen leren in een contextrijke leeromgeving observeren, meten, onderzoeken en experimenteren en maken gebruik van hulpmiddelen en meetinstrumenten. Ze leren op een veilige en duurzame manier omgaan met materialen, chemische stoffen en technische systemen.

Tijdens de technische vorming ontwikkelen de leerlingen technisch operationele vaardigheden en technologische kennis van materialen en gereedschappen.

Simulatie- en tekensoftware kan een krachtig hulpmiddel zijn bij conceptvorming en het verwerven van inzicht in abstractere begrippen. Dat geldt zowel voor het bekijken en gebruiken van simulaties, als voor het zelf creëren ervan.

Wiskundige vorming

Wiskunde is een taal om patronen in de werkelijkheid compact en ondubbelzinnig te beschrijven en wordt daarvoor veelvuldig gebruikt in techniek. Een vlot gebruik van wiskundige symbolen en kennis van bewerkingen en conventies zijn noodzakelijke vaardigheden om technologische kennis te verwerven en om te communiceren. Het leerplan Technicus installatietechnieken biedt een waaier aan opportuniteiten om de leerlingen te laten inzien hoe (op het eerste zicht abstracte) wiskundige technieken concrete toepassingen hebben.

Maatschappelijke vorming

Wetenschappen en techniek vervullen een cruciale rol in onze samenleving. De ontwikkelingen in duurzame hernieuwbare energie, energieprestaties, telecommunicatie, artificiële intelligentie ... hebben een grote impact op het welzijn van mensen. De leerlingen worden tijdens hun technische realisatie gevraagd die maatschappelijke uitdagingen ter harte te nemen, kritisch te reflecteren en een rol op te nemen in innovatieve ontwikkelingen.

De wegwijzers **duurzaamheid** en **verbeelding** kleuren het leerplan Technicus installatietechnieken. Werken vanuit duurzaamheid legt sterk de nadruk op de intrinsieke verbondenheid van alle dingen en mensen en het behoud en de verbetering van een duurzame wereld. Inhoudelijk gaat het ook om het belang van duurzaam omgaan met materialen en technologie met aandacht voor ecologie.

Verbeelding geeft leraren en leerlingen zuurstof om uitdagingen, vragen en problemen niet op één bepaalde manier op te lossen of te beantwoorden en om vooropgestelde methodes niet slaafs te volgen. De praktijk heeft immers in essentie een creatief karakter.

Uit die vormingscomponenten en wegwijzers zijn de krachtlijnen van het leerplan ontstaan.

3.2 Krachtlijnen

Zinrijk en geïnspireerd: een levensbeschouwelijke en ethische gevoeligheid ontwikkelen

Leerlingen ontwikkelen een eigen kijk op mens, wereld en samenleving vanuit een levensbeschouwelijke inspiratie. Ze worden gevoelig voor wat betekenisvol is. Ze reflecteren over wat in hun eigen leven goed en minder goed loopt. Ze herkennen in concrete of beroepsgerichte ervaringen motieven en argumenten die hen uitnodigen en stimuleren om moreel te handelen. Ze leren openstaan voor de diepere dimensies van het leven en leren. Ze staan ook open voor levensbeschouwelijke keuzes van anderen en gaan daarover in dialoog.

Technologische kennis verwerven

De leerlingen verwerven kennis door te onderzoeken, te ervaren, te handelen ... Ze verwerven inzicht in werkingsprincipes van componenten, onderdelen en leidingen van een sanitaire installatie, een centrale verwarmingsinstallatie en een installatie voor ventilatie en luchtbehandeling, elektrische sturingen met hun sensoren en actuatoren.

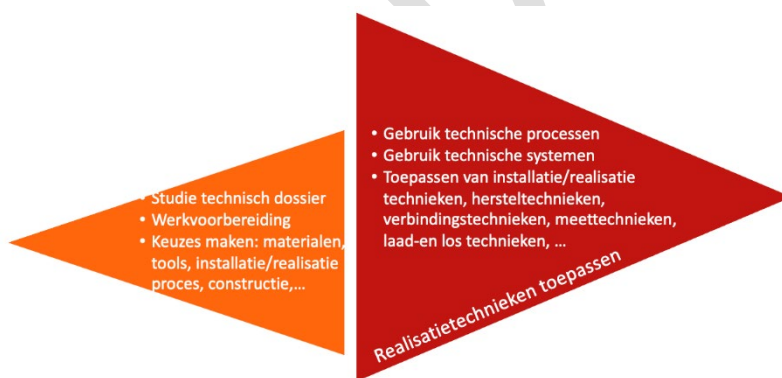
Technische vaardigheden en werkwijzen ontwikkelen

De leerlingen ontwikkelen technisch-operationele vaardigheden. Ze zijn taakgericht in hun concretisering en denken in functie van het installeren en opbouwen van een sanitaire installatie, een centrale verwarmingsinstallatie en een installatie voor ventilatie en luchtbehandeling. Daarbij leren ze om geïnformeerd en toepassingsgericht te werken met materialen en grondstoffen. Ze leren meetinstrumenten hanteren, omgaan met grootheden, eenheden en digitale technologieën inzetten tijdens het technisch proces volgens de geldende veiligheids- en technische procedures.

Realisatietechnieken in technische processen en systemen toepassen

De leerlingen passen technische processen en systemen toe in projecten. Ze maken een studie van het technisch dossier, een werkvoorbereiding en leren keuzes maken in functie van materialen, tools, installatieproces en constructie ... Ze leren taakgericht installatietechnieken, herstel- en verbindingstechnieken, aansluitingen van een sanitaire installatie, een centrale verwarmingsinstallatie en een installatie voor ventilatie en luchtbehandeling, meettechnieken en -methoden toepassen in hun realisaties. Zorg voor het milieu, veilig en ergonomisch werken vormen een rode draad doorheen de studierichting.

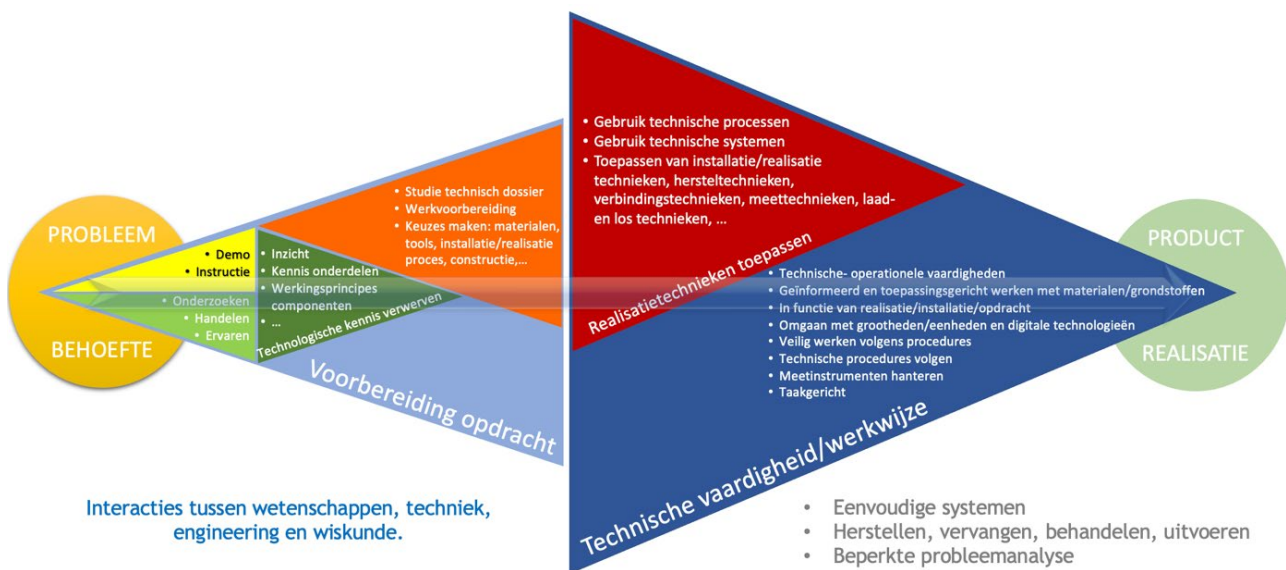

Interacties duiden tussen wetenschappen, techniek, engineering en wiskunde

Projectmatig werken laat toe om de interacties tussen techniek en wetenschap, tussen techniek en wiskunde en tussen techniek en de maatschappij te bekrachtigen. De leerlingen onderbouwen hun realisaties met toepassing van wetenschappelijke en wiskundige kennis. Ze gaan ook aan de slag in hun realisaties om een antwoord te geven op maatschappelijke uitdagingen zoals klimaat, energietransitie, duurzaamheid, ondersteunende processen bij noden ...

3.3 Diamantmodel

De krachtlijnen worden voorgesteld door een aantal driehoeken die samen “diamanten” vormen. De diamant start links met een probleem of behoefte en eindigt rechts met een product of realisatie. Je leest het model van links naar rechts.

De weergave geeft een suggestie voor een mogelijke volgorde in het aanbod en de aandacht die elke fase kan krijgen. Hoe groter de driehoek, hoe belangrijker de krachtlijn.

Voor de 7de leerjaren:

- ligt het accent op het ontwikkelen van vaardigheden en werkwijzen;
- vormen het toepassen van realisatietechnieken in technische processen, constructies en systemen een belangrijk onderdeel.

Om van een probleem, behoefte, uitdaging ... tot een realisatie, product, oplossing ... te komen, kan je

- via een demo of instructie door de leraar samen met een eenvoudig onderzoek door de leerling, inzicht geven in de werking van onderdelen en componenten. Je bouwt zo aan de nodige voorkennis;
- de opdracht voorbereiden door het technisch dossier te bestuderen, een werkvoorbereiding op te maken en de leerlingen enkele keuzes te laten maken;
- de leerlingen trainen in enkelvoudige technische vaardigheden en werkwijzen om ze toe te passen in een groter geheel.

Het is goed dat je regelmatig wijst op de aanwezigheid van wetenschap en wiskunde in de technische toepassingen. De interacties tussen wetenschappen, techniek, engineering en wiskunde krijgen zo de nodige aandacht.

Zo werk je op een geïntegreerde manier aan projecten. Voor de 7de leerjaren bestaan die projecten uit:

- complexere systemen, problemen of uitdagingen;
- herstellen, vervangen, behandelen, uitvoeren;
- met aandacht voor diagnose, probleemanalyse.

3.4 Opbouw

De rubrieken in het leerplan kennen een opbouw vanuit een sterke gemeenschappelijkheid van leerplandoelen over leerplannen heen naar richtingsspecifieke leerplandoelen. De verzameling van leerplandoelen onder een rubriek is niet te herleiden tot een opdeling in een vak of discipline.

Het leerplan Technicus installatietechnieken omvat de volgende rubrieken:

- Zinrijk en geïnspireerd handelen
- Kwaliteitsvol en veilig handelen
- Voorbereiding en opvolging
- Elektrische installatie en datacommunicatie
- Samenstelling van de installatie
- Inwerkingstelling van de installatie
- Controle van de werking van de installatie
- Onderhoud van de installatie

3.5 Beginsituatie

Vanuit de logische vooropleiding Sanitaire en verwarmingsinstallaties zijn de volgende leerplanitems in de derde graad al verworven:

- brandstofleidingen, rookgasafvoerleidingen, sanitaire leidingen, leidingen voor afvoer van afvalwater en hemelwater en leidingen voor centrale verwarming bewerken, leggen en herstellen;
- sanitaire kranen en toestellen plaatsen.

Voor leerlingen uit andere vooropleidingen geldt dat die inhouden extra aandacht vergen.

3.6 Aandachtspunten

Aanpak

Overleg en een planmatige aanpak zijn belangrijk. Kennis, vaardigheden en attitudes vormen één geheel. Tijdens de voorbereiding van een opdracht worden (relevante) kennis en inzichten aangeboden om de opdracht voldoende sterk aan te vatten. De leerlingen leren ook gemaakte keuzes binnen het technisch proces te beargumenteren. Vervolgens leren de leerlingen een planning opstellen en hun werkplek organiseren. Vaardigheden en handelingen oefenen de leerlingen in gedurende de uitvoering en realisatie. Zowel het realiseren van een product als het doorlopen proces worden centraal gesteld. Reflectie op het doorlopen proces kan een belangrijk leermoment zijn voor de leerlingen en biedt kans tot remediëring.

Context

Gezien de verschillende contexten binnen de studierichting Technicus installatietechnieken dient de leerling zijn opleidingstraject te vervullen binnen deze drie verschillende contexten: sanitaire installaties, centrale verwarmingsinstallaties en ventilatie- en luchtbehandelingsinstallaties.

Werkplekleren

Verschillende vormen van werkplekleren kunnen een meerwaarde bieden voor de realisatie van dit leerplan en voor de voorbereiding op een vlotte overstap naar de arbeidsmarkt. Werkplekleren omvat een breed continuüm van leeractiviteiten die gericht zijn op het verwerven van algemene en beroepsgerichte competenties waarbij de arbeidssituatie de leeromgeving is. Het kan onder meer gaan om gesimuleerde werkomgevingen, observatie-activiteiten, praktijklessen op verplaatsing, leerlingenstages ... De school heeft

de ruimte om een beleid uit te stippelen over welke vormen van werkplekleren een plaats krijgen in de lespraktijk en met welk doel werkplekleren wordt ingezet.

Complementaire leerplannen

Voor het zevende leerjaar zijn complementaire leerplannen ontwikkeld zoals Communicatie en interactie, Maatschappelijke oriëntatie en Ondernemerschap. Voor de vorming van leerlingen kan het een meerwaarde zijn om bij de realisatie van leerplandoelen uit dit leerplan de link te leggen met een of meer aspecten uit de complementaire leerplannen waarvoor de school al dan niet heeft gekozen.

3.7 Leerplanpagina

Wil je als gebruiker van dit leerplan op de hoogte blijven van inspirerend materiaal, achtergrond, professionalisering en lerarennetwerken, surf dan naar de [leerplanpagina](#).

4 Leerplandoelen

4.1 Zinrijk en geïnspireerd handelen

LPD 1 + De leerlingen reflecteren over ethische keuzes.

Wenk: Je kan aandacht hebben voor ethische keuzes die voortvloeien uit de deontologie of plichtenleer. Vanuit casussen reflecteer je met leerlingen over deontologische principes eigen aan het beroep van technicus installatietechnieken zoals integriteit, privacy bij klanten, het respecteren van de professionele gedragscode binnen de organisatie, het opbouwen van een professionele relatie met collega's ... Wanneer leerlingen inzicht hebben in verschillende principes kan je hen in gesimuleerde situaties of via casuïstiek ethische keuzes laten duiden.

Wenk: Je kan focussen op vragen of dilemma's waarmee werknemers dagelijks in contact komen. Zowel de omgang met en vragen van collega's, klanten ... kunnen leiden tot ethische vragen die ethische keuzes tot gevolg hebben, bv.

- hoe verhoud je je tegenover de diversiteit in de samenleving?
- reageer je op situaties van discriminatie of xenofobie?
- wat doe je als je een taak krijgt toegewezen waarvoor je niet gekwalificeerd bent?
- wat doe je als er iets mis gaat door een fout die je hebt gemaakt.
- gebruik je energie-efficiënte apparatuur?
- hoe reageer je als je merkt dat een collega de veiligheidsregels niet volgt?
- hoe verhoud je je tegenover werk in de illegaliteit?

Wenk: Je kan met je leerlingen een klasdiscussie voeren vanuit een aangebrachte casus

uit de actualiteit of naar aanleiding van een ervaring tijdens werkplekleren. Je kan, bv. in samenspraak met de leraar Godsdienst (derde graad), leerlingen kaders of modellen aanreiken om te reflecteren over morele of ethische vragen. Ze bieden leerlingen taal om ethische keuzes te bespreken.

Wenk: Je kan aan de hand van voorbeelden uit de actualiteit moeilijke of meer complexe situaties die leiden tot ethische vragen en keuzes bespreken. Het kan bv. gaan over grensoverschrijdend gedrag, bijdragen aan het verminderen van de ecologische voetafdruk van gebouwen, eerlijke en transparante informatie aan de klant ... Ook meer maatschappelijke onderwerpen kunnen ter sprake komen: de plaats van camerabewaking op straat versus respect voor privacy ...

Extra: Je kan de kennis van leerlingen verdiepen door ethische vragen te benaderen vanuit een bepaalde ethische stroming zoals de plicht- en gevolgenethiek of waardenethiek.

LPD 2 + De leerlingen dialogeren open en constructief over levensbeschouwing, inspiratie of zingeving.

Duiding: Je kan met leerlingen in gesprek gaan over zingeving of levensbeschouwing. Wanneer je met leerlingen in dialoog gaat over zingeving, bespreek je ervaringen die betekenis of zin geven aan je leven of je bestaan. Zingeving betekent het zoeken naar de zin, de richting of het doel van het leven of van grote ervaringen, gebeurtenissen in het leven.

Duiding: Je kan met leerlingen reflecteren en in dialoog gaan over inspiratie. Inspiratie komt van het Latijnse woord 'inspirare' dat letterlijk 'inademen' of 'inblazen' van een ziel of 'geest' betekent. Waar iemand zijn inspiratie, innerlijke kracht, bezieling, enthousiasme, gedrevenheid of 'vuur' uithaalt is heel persoonlijk. Dat kan zijn uit natuur, muziek, kunst, literatuur, sport, religie, maar ook een mens of een gebeurtenis kan dienen als bron van inspiratie.

Duiding: Wanneer mensen een soort Grote houvast of een overkoepelende visie op het leven en op wat het leven zin geeft delen, dan spreek je over een levensbeschouwing. Levensbeschouwingen geven een antwoord op vragen over de oorsprong van het universum en de mens, delen opvattingen over de mens (mensbeeld) en bepalen vanuit een visie op moraal en ethiek (wat is goed en kwaad) het dagelijks handelen. In religieuze levensbeschouwingen of godsdiensten staat het bestaan van een of meerdere goden centraal en de antwoorden die daaruit voortvloeien. Seculiere levensbeschouwingen, zoals het humanisme, vertrekken vanuit de mens om zin en vorm aan het leven te geven.

Wenk: Je kan gebeurtenissen en ervaringen tijdens werkplekleren aangrijpen om met dit leerplandoel aan de slag te gaan.

Wenk: Je kan met leerlingen in dialoog gaan aan de hand van een aantal algemene vragen die hen als professionele beroepsbeoefenaar kunnen beroeren zoals

- wat inspireert je om voor dit beroep of voor deze opleiding te kiezen?
- wat versta je onder levenskwaliteit en waar ligt voor jou de balans tussen levenskwaliteit en werk?
- wat geeft jou energie?

- hoe kunnen mensen hoop vinden in situaties van kwetsbaarheid, bv. confrontatie met de ziekte van een collega, een overlijden ...? Hoe kunnen de christelijke visie en andere levensbeschouwelijke visies op hoop een uitdaging vormen voor de eigen visie?

Wenk: In functie van het omgaan met diversiteit op de werkvloer kan je leerlingen constructief kritisch laten reflecteren over eigen en andere levensbeschouwingen:

- wat betekent het dragen van levensbeschouwelijke tekens voor jou?
- hou je rekening met collega's die vasten en waarom zou je dit doen?
- welke culturele gewoonten herken je bij jezelf en bij collega's? Bv. respect voor ouders, de rol van vrouwen en mannen in het huishouden, religieuze rituelen of feestdagen ...

Wenk: Je kan met leerlingen in dialoog gaan over de wijze waarop je vanuit het beroep van technicus installatietechnieken mee verantwoordelijkheid kan dragen voor je omgeving, de aarde ... (ecologisch bewustzijn - schepping). Je kan met hen reflecteren over de mate waarin zij dit een belangrijke waarde vinden in de uitoefening van een beroep.

Wenk: Vanuit concrete situatieschetsen kan je met leerlingen stilstaan bij vragen waar ze mogelijk als technicus installatietechnieken mee worden geconfronteerd zoals

- waar haal je de kracht om staande te blijven in stressvolle situaties?
- wat heb je nodig om je gedragen te weten in het omgaan met kwetsbare situaties: het omgaan met personen met een bijzondere kwetsbaarheid, bv. psychische kwetsbaarheid, het omgaan met verdriet of kwaadheid van klanten?
- hoe ga je met collega's of medeleerlingen in dialoog over moeilijke thema's zoals een ouder die ziek is, ouders die scheiden, een overlijden ...?

4.2 Kwaliteitsvol en veilig handelen

Doelen die leiden naar BK

LPD 3 De leerlingen handelen

- **in teamverband (organisatiecultuur, communicatie, procedures);**
- **economisch en duurzaam;**
- **hygiënisch.**

Wenk: Door in teamverband te handelen leren de leerlingen de organisatiecultuur, de interne communicatie en procedures kennen. De leerlingen leren aanwijzingen volgen, problemen melden, communiceren en rapporteren.

Wenk: Je hebt aandacht voor het hergebruik van materiaal, zuinig omspringen met grondstoffen, gepast omgaan met afval ...

Wenk: Je kan bij het organiseren van de werkplek aandacht hebben voor orde, netheid, organisatie ...

LPD 4 De leerlingen passen veiligheids-, milieu- en kwaliteitsnormen toe.

Wenk: Veiligheids- en kwaliteitsnormen: BA4/BA5, PBM's, CBM's bij werkzaamheden onder spanning, kennis en toepassen van procedures, de gouden 8, gecertificeerd werken ...

Wenk: Bij gebruik van een werkplaats of technische systemen is het aangewezen het werkplaatsreglement, het gebruik van persoonlijke en collectieve beschermingsmiddelen, de veiligheidsinstructiekaart (VIK) en de machine-instructiekaart te bespreken met de leerlingen.

Wenk: Goede praktijken:

- ordelijk werken, productetiketten interpreteren;
- alert zijn voor energie die kan vrijkomen onder de vorm van warmte, geluid, straling, elektriciteit;
- gepast omgaan met afval;
- de veiligheidsinstructiekaart (VIK) en de machine-instructiekaart (MIK) beschikbaar stellen voor de leerlingen via een QR-code op de toestellen en machines.

Wenk: Je stimuleert de leerlingen om een gevaarlijke situatie te herkennen en te melden, het versterkt hun veilige houding. Je kan de veiligheidsattitude van de leerlingen aanscherpen door voor en na gebruik de gebruikte machines en gereedschappen te laten controleren op zichtbare gebreken en degelijkheid. Je kan met hen ook een laatste minuut risicoanalyse (LMRA) uitvoeren alvorens de werkzaamheden te starten. Een aangereikte beknopte checklist is een hulp voor de leerlingen. Je kan de leerlingen regelmatig bijsturen naar een veilige werkhouding. Je kan een toolboxmeeting houden om (periodiek) veiligheidsinstructies te herhalen of te bespreken.

Wenk: Je hebt aandacht voor energie die kan vrijkomen onder de vorm van geluid, warmte, stoom, elektriciteit ...

Wenk: Je hebt aandacht voor het oordeelkundig vullen en legen van een installatie met respect voor de milieunormen bij reiniging of onderhoud van een installatie.

Wenk: Je kan aandacht hebben voor lock out – tag out – try out (LOTOTO). Dat is een veiligheidsprocedure die wordt gebruikt in de industrie om ervoor te zorgen dat installaties en machines worden veiliggesteld en niet meer kunnen worden opgestart voorafgaand aan de voltooiing van onderhoud, storing of calamiteit.

Wenk: Je kan aandacht hebben voor de periodieke keuring van meettoestellen.

LPD 5 De leerlingen werken op hoogte met een ladder, steiger, rolsteiger en hoogwerker volgens de veiligheidsregels.

★ Risico's en veiligheidsmaatregelen bij het werken op hoogte

Wenk: Bij werken op hoogte heb je aandacht met de leerlingen voor de preventiemaatregelen, het gebruik van een valbeveiliging, instructie en het voorkomen van valgevaar.

LPD 6 De leerlingen nemen een ergonomische houding aan bij werkzaamheden.

Wenk: Je kan met de leerlingen de ergonomische knelpunten en de fysieke belasting van

bepaalde taken bespreken en aangeven hoe ze die kunnen verlichten door bv. de installatie op werkhoogte te verhogen, kniebescherming te gebruiken, hef- en tiltechnieken toe te passen ...

Wenk: Je kan de leerlingen wijzen op de Codex over het welzijn op het werk. De codex vormt een geheel van technische en organisatorische maatregelen met als doel arbeidsongevallen en beroepsziekten te voorkomen.

LPD 7 De leerlingen handelen kwaliteitsbewust.

Wenk: Je kan de methodiek 5S lean gebruiken: scheiden, schikken, schoon maken, stand houden, standaardiseren.

Wenk: De leerlingen leren gedurende het gehele technisch proces kwaliteitsbewust te handelen door meetbare evaluatiecriteria te hanteren, zoals

- zijn de aansluitingen afgewerkt?
- is de werkruimte opgeruimd?
- gebruik je de juiste gereedschappen?
- is er aandacht voor de labeling?
- zijn er beschadigingen aan draden of kabels?
- zijn de schema's en tekeningen 'as built'?

Wenk: Je kan bij het organiseren van de werkplek aandacht hebben voor orde, netheid, organisatie ...

4.3 Voorbereiding en opvolging

Doelen die leiden naar BK

LPD 8 De leerlingen analyseren een opdracht aan de hand van een technisch dossier, opdracht, probleem of storing.

Wenk: Technisch dossier: tekeningen, plannen, schema's, handleidingen, 3D-weergave, instructiefilm, BIM (building information modelling), werkfiche, VR/AR/XR-applicatie ...

Wenk: De analyse van de opdracht is een eerste stap in het voorbereiden van de werkzaamheden. Een checklist kan een hulpmiddel zijn bij de analyse. Je hebt aandacht voor de gebruikte materialen en de benodigde en geschikte machines en gereedschappen bij de analyse.

LPD 9 De leerlingen bereiden de werkzaamheden voor en maken een eigen planning.

Wenk: Je kan de leerlingen wijzen op voorbereidende werkzaamheden:

- het vrijmaken van de werkplek;
- het afbakenen van de werkplek en het voorzien van doorgang voor bevoegden in het kader van veilig werken;
- benodigde en geschikte machines en gereedschappen;
- te gebruiken materialen.

Extra: Planning en werkvoorbereiding kan ook een kostprijsberekening inhouden. Je kan de leerlingen exemplarisch de werktijd laten bepalen.

LPD 10 De leerlingen ontwerpen, tekenen, lezen en interpreteren schema's en tekeningen.

Wenk: Het lezen en begrijpen van technische tekeningen en schema's is een belangrijke vaardigheid. Het tekenen is ondersteunend als didactisch principe. Je kan elektrische en (elektro-)hydraulische principeschema's gebruiken om een werking van een systeem toe te lichten.

Wenk: Je hebt aandacht voor het schetsen van een situatie in functie van communicatie en ontwerp.

Wenk: Het ontwerpen kan het bepalen van de fysieke locatie van de toestellen, leidingen en componenten inhouden.

Wenk: Je hebt aandacht voor uitvoering van tekeningen en schema's in functie van een opdracht of realisatie.

LPD 11 De leerlingen gebruiken veilig gepaste machines, gereedschappen, meetinstrumenten en materialen en controleren de staat ervan.

★ Meettechnieken

Wenk: Je hebt aandacht voor het onderhoud van gebruikte machines zoals vervangen van dichtingen in leidingen of correct opbergen van de gereedschappen.

Wenk: Je hebt aandacht voor kalibratie van meetinstrumenten en voor de verwachte meetwaarde om het meetresultaat te evalueren.

LPD 12 De leerlingen geven instructies bij het gebruik van de installaties.

Wenk: Tijdens de communicatie kan je aandacht hebben voor een gebruiksinstructie voor de klant en een technische communicatie tussen collega's en experts.

Wenk: Gebruiksaanwijzingen voor een klant:

- in een voor de klant begrijpbare taal;
- beperkt tot wat de klant moet weten om de installatie op een duurzame manier te gebruiken en onderhouden;
- met tips om zuinig om te springen met water en energie;
- ...

Wenk: Technische communicatie:

- beschrijving van een storing;
- vermelding van foutmeldingen en codes;
- technisch gedrag van de installatie;
- ...

LPD 13 De leerlingen vullen opvolgdocumenten van de werkzaamheden in.

Wenk: Je hebt aandacht voor het documenteren van de aanpassingen, schema's 'as built', nieuwe parameters, instellingen ...

Wenk: Opvolgdocumenten:

- de (technische) instructie van elk toestel beschikbaar voor de klant;
- een dossier van de technische documentatie in functie van keuring en opvolging.

Wenk: Je kan gebruik maken van een logboek om de werkzaamheden op te volgen.

Wenk: Je kan aandacht hebben voor de registratie van de gebruikte materialen, de gepresteerde uren ...

4.4 Elektrische installatie en datacommunicatie

Doelen die leiden naar BK

LPD 14 De leerlingen realiseren elektrische aansluitingen en datacommunicatie in functie van de installatie.

★ Installaties en sturingen

Wenk: Je hebt aandacht voor de persoonsbeveiliging in de installatie, de normering en de werkingsprincipes en dimensionering van de gebruikte onderdelen en componenten.

Wenk: Je hebt aandacht voor het elektrisch aansturen van toestellen zoals pompen, kleppen, kranen, regelaars en sturingen ... Het AREI is de leidraad om kwaliteitsvol te werken.

Wenk: Bij de realisatie vertrek je best vanuit een gegeven elektrisch schema.

Wenk: Je bent er attent voor dat de datacommunicatie via bekabelde en draadloze weg kan gebeuren. Je kan via datacommunicatie de parameters van een regelaar aanpassen en meetwaarden uitlezen aan de hand van applicaties van fabrikanten.

Wenk: Je kan bij uitbreiding de koppeling maken met de brandbeveiliging.

4.5 Samenstelling van de installatie

Doelen die leiden naar BK

LPD 15 De leerlingen controleren de luchtdichte en brandveilige doorbrekingen van wanden.

★ Technieken voor het correct uitvoeren van brandveilige, thermische en luchtdichte doorvoeringen.

Wenk: Je kan brandwerende producten, wanddoorvoeringen, wanddozen en coating voor metselwerk, vloeren, plafond, montagebouw en holle wanden onder de aandacht brengen.

Wenk: Je kan de principes van thermische isolatie bespreken zoals complementariteit, koudebruggen en convectielekken.

LPD 16 De leerlingen verklaren de functie en toepassing van componenten, onderdelen en leidingen van een

- sanitaire installatie;
- verwarmingsinstallatie;
- ventilatie en luchtbehandelingsinstallatie.

Wenk: Je hebt aandacht voor de specificaties, dimensionering van onderdelen en componenten.

LPD 17 De leerlingen (de)monteren, verbinden en installeren leidingen, onderdelen en componenten voor een sanitaire installatie.

- ★ Borgingstechnieken
Dimensioneren van leidingen
Maatregelen voor rationeel waterverbruik van een sanitaire installatie

Wenk: Borgingstechnieken zorgen ervoor dat onderdelen niet loskomen en dat verbindingen worden afgedicht.

Wenk: Onderdelen en componenten: boiler, overdrukventiel ...

Wenk: Je hebt aandacht voor de dimensionering van de onderdelen en componenten, de verschillen in uitvoering voor drinkbaar en hemelwater, de lekdichtheid van de installatie en voor het isoleren van leidingen.

Wenk: Je kan de nadruk leggen op warmwaterproductie, waterbehandelingsinstallaties ...

LPD 18 De leerlingen (de)monteren, verbinden en installeren leidingen, onderdelen en componenten voor een verwarmingsinstallatie.

- ★ Borgingstechnieken
Dimensioneren van leidingen

Wenk: Borgingstechnieken zorgen ervoor dat onderdelen niet loskomen en dat verbindingen worden afgedicht.

Wenk: Onderdelen en componenten: warmtebron, warmteafgiftesysteem, warmtemedium (water, lucht), pomp, expansievat ...

Wenk: Je hebt aandacht voor de dimensionering van de onderdelen en componenten en de lekdichtheid van de installatie.

Wenk: Je hebt aandacht voor de energiedrager en het afgiftemedium:

- gasvormige, elektrische of vloeibare energiedragers ...;
- afgiftemedium zoals water, lucht en glycol.

Wenk: Je hebt aandacht voor warmtebronnen in functie van energietransitie .

LPD 19 De leerlingen (de)monteren, verbinden en installeren leidingen, onderdelen en componenten voor ventilatie en luchtbehandeling.

- ★ Borgingstechnieken

Dimensioneren van leidingen

Wenk: Borgingstechnieken zorgen ervoor dat onderdelen niet loskomen en dat verbindingen worden afgedicht.

Wenk: Je kan aandacht hebben voor het correct aansluiten van ventilatiesystemen in functie van het type, voor de werking en aansluiting van een gedwongen ventilatie naar een balansventilatie en voor de werking van een luchtbehandelingssysteem en het toepassingsgebied.

4.6 Inwerkingstelling van de installatie

Doelen die leiden naar BK

LPD 20 De leerlingen stellen toestellen en systemen in werking en regelen ze in voor

- verwarming;
- sanitair;
- ventilatie en luchtbehandelingen.

Wenk: Je kan de leerlingen een stappenplan laten gebruiken bij de inwerkingstelling van een installatie.

4.7 Controle van de werking van de installatie

Doelen die leiden naar BK

LPD 21 De leerlingen verklaren werkingsprincipes, type, functie en toepassing van gebruikte installatiecomponenten en onderdelen.

Wenk: Je hebt aandacht voor de specificaties van de samenhang en onderdelen van de gehele installatie.

LPD 22 De leerlingen controleren, vervangen en herstellen onderdelen, componenten en leidingen van een

- sanitaire installatie;
- verwarmingsinstallatie;
- ventilatie en luchtbehandelingsinstallatie.

Wenk: Je hebt bij het vervangen van de onderdelen, componenten en leidingen aandacht voor de specificaties ervan.

Wenk: Je kan gebruik maken van diagnosetechnieken van de fabrikant van de verwarmingsinstallatie.

LPD K 1 De leerlingen keuren en onderhouden een warmtesysteem.

Wenk: Warmtesysteem: warmtepomp, gasbrander, stookoliebrander, hybride installaties

...

Wenk: Je kan de leerlingen aanzetten om zelf certificaten te behalen (GI en/of GII, TV, Cerga ...).

4.8 Onderhoud van de installatie

Doelen die leiden naar BK

LPD 23 De leerlingen diagnosticeren een defect of storing en voeren preventief en correctief onderhoud uit.

Wenk: Je kan gebruik maken van de conformiteitsattesten bij een centrale verwarming .

Wenk: Je hebt aandacht voor het verplicht uitvoeren en registreren van periodiek onderhoud.

5 Basisuitrusting

Basisuitrusting verwijst naar de infrastructuur en het (didactisch) materiaal die beschikbaar moeten zijn voor de realisatie van de leerplandoelen.

Om de leerplandoelen te realiseren dient de school minimaal de hierna beschreven infrastructuur en materiële en didactische uitrusting ter beschikking te stellen die beantwoordt aan de reglementaire eisen op het vlak van veiligheid, gezondheid, hygiëne, ergonomie en milieu. Specifieke benodigde infrastructuur of uitrusting hoeft niet noodzakelijk beschikbaar te zijn op de school. Beschikbaarheid op de werkplek of een andere externe locatie kan volstaan. We adviseren de school om de grootte van de klasgroep en de beschikbare infrastructuur en uitrusting op elkaar af te stemmen.

5.1 Infrastructuur

Een leslokaal

- met een (draagbare) computer waarop de nodige software en audiovisueel materiaal kwaliteitsvol werkt en die met internet verbonden is;
- met de mogelijkheid om (bewegend beeld) kwaliteitsvol te projecteren;
- met de mogelijkheid om geluid kwaliteitsvol weer te geven;
- met de mogelijkheid om draadloos internet te raadplegen met een aanvaardbare snelheid.

Toegang tot (mobile) devices voor leerlingen.

Om kennis en vaardigheden geïntegreerd aan te reiken en het procesmatig werken te versterken is een goed uitgerust competentiecentrum noodzakelijk waarbij de ruimte voor het aanleren van vaardigheden en het instructielokaal één geheel vormen of dicht bij elkaar gelegen zijn.

5.2 Materiaal, toestellen, machines en gereedschappen

- Machines, apparaten, toestellen:
 - accu (klop-)boor-schroefmachine en toebehoren;
 - perstoestel;

- buizensnijder;
- soldeertoestel en toebehoren.
- Grondstoffen:
 - diverse HVAC- leidingen: montagemateriaal, verbindingstukken;
 - brandstofleidingen: montagemateriaal, verbindingstukken;
 - rookgasafvoerleidingen: montagemateriaal, verbindingstukken;
 - diverse luchtkanalen voor ventilatie: montagemateriaal, verbindingstukken;
 - diverse installatiematerialen elektriciteit;
 - diverse moeren en bouten;
 - diverse afdichtingen;
 - diverse CV-toestellen en installatie componenten (warmtepompboiler);
 - diverse sanitaire toestellen en installatie componenten;
 - systemen en installatiecomponenten voor ventilatie en luchtbehandeling;
 - brandwerende doorvoeringen.
- Klein gereedschap:
 - gereedschap voor montage van leidingen;
 - plooitangen en plooierven;
 - (laser-)waterpas;
 - diverse schroevendraaiers;
 - diverse inbussleutels en bits;
 - diverse tangen;
 - slaggereedschap;
 - dop-, ring- steeksleutels;
 - ladder;
 - rolsteiger;
 - buizensnijder;
 - ontbraamgereedschap;
 - optrompapparaat;
 - uitzettang en felsgereedschap.
- Meettoestellen:
 - Anemometer;
 - rolmeter of plooiometer;
 - multimeter;
 - temperatuurmeter;
 - gaslektester voor brandbare gassen;
 - drukmeter;
 - schuifmaat.

Het aanwezige materiaal is voldoende voor de grootte van de klasgroep.

5.3 Materiaal en gereedschappen waarover elke leerling moet beschikken

Om de leerplandoelen te realiseren beschikt elke leerling minimaal over onderstaand materiaal. De school bespreekt in de schoolraad wie (de school of de leerling) voor dat materiaal zorgt. De school houdt daarbij uitdrukkelijk rekening met gelijke kansen voor alle leerlingen.

- Persoonlijke en collectieve beschermingsmiddelen:
 - gehoorbescherming;
 - werkkledij;
 - veiligheidsbril;
 - veiligheidsschoenen;
 - kniebescherming;
 - veiligheidshandschoenen.

6 Glossarium

In het glossarium vind je synoniemen voor en toelichting bij een aantal handelingswerkwoorden die je terugvindt in leerplandoelen en (specifieke) minimumdoelen van verschillende graden.

Handelingswerkwoord	Synoniem	Toelichting
Analyseren		Verbanden zoeken tussen gegeven data en een (eigen) besluit trekken
Beargumenteren	Verklaren	Motiveren, uitleggen waarom
Beoordelen	Evalueren	Een gemotiveerd waardeoordeel geven
Berekenen	Berekeningen uitvoeren	
Berekeningen uitvoeren	Berekenen	
Beschrijven	Toelichten, uitleggen	
Betekenis geven aan	Interpreteren	
Een (...) cyclus doorlopen	Een (...) proces doorlopen	Via verschillende fasen tot een (deel)resultaat komen of een doel bereiken
Een (...) proces doorlopen	Een (...) cyclus doorlopen	Via verschillende fasen tot een (deel)resultaat komen of een doel bereiken
Evalueren	Beoordelen	
Gebruiken	Hanteren, inzetten, toepassen	
Hanteren	Gebruiken, inzetten, toepassen	
Identificeren		Benoemen; aangeven met woorden, beelden ...
Illustreren		Beschrijven (toelichten, uitleggen) aan de hand van voorbeelden
In dialoog gaan over	In interactie gaan over	
In interactie gaan over	In dialoog gaan over	
Interpreteren	Betekenis geven aan	
Inzetten	Gebruiken, hanteren, toepassen	
Kritisch omgaan met	Kritisch gebruiken	
Kwantificeren		Beredeneren door gebruik te maken van verbanden, formules, vergelijkingen ...

Onderzoeken	Onderzoek voeren	Verbanden zoeken tussen zelf verzamelde data en een (eigen) besluit trekken
Onderzoek voeren	Onderzoeken	Verbanden zoeken tussen zelf verzamelde data en een (eigen) besluit trekken
Reflecteren over		Kritisch nadenken over en argumenten afwegen zoals in een dialoog, een gedachtewisseling, een paper
Testen	Toetsen	
Toelichten	Beschrijven, uitleggen	
Toepassen	Gebruiken, hanteren, inzetten	
Toetsen	Testen	
Uitleggen	Beschrijven, toelichten	
Verklaren	Beargumenteren	Motiveren, uitleggen waarom

7 Concordantie

7.1 Concordantietabel

De concordantietabel geeft duidelijk aan welke leerplandoelen de doelen die leiden naar een of meer beroepskwalificaties (BK) realiseren.

Leerplandoel	doelen die leiden naar een of meer beroepskwalificaties
1+	-
2+	-
3	BK 1; BK 3; BK 4
4	BK 4; BK j
5	BK 4; BK 15; BK g
6	BK 4
7	BK 2; BK j
8	BK 7
9	BK 7
10	BK 5
11	BK 6; BK b; BK f
12	BK 8
13	BK 9
14	BK 10; BK d

15	BK 16; BK h
16	BK e
17	BK 11; BK a; BK c; BK k
18	BK 11; BK a; BK c
19	BK 11; BK a; BK c
20	BK 13
21	BK e; BK i
22	BK 12; BK b; BK e
23	BK 14; BK b

7.2 Doelen die leiden naar een of meer beroepskwalificaties

1. De leerlingen werken in teamverband (organisatiecultuur, communicatie, procedures).
2. De leerlingen handelen kwaliteitsbewust.
3. De leerlingen handelen economisch en duurzaam.
4. De leerlingen handelen veilig, ergonomisch en hygiënisch.
5. De leerlingen ontwerpen, tekenen en interpreteren technische tekeningen en schema's.
6. De leerlingen gebruiken gepaste machines, gereedschappen en meetinstrumenten.
7. De leerlingen bereiden de eigen installatiewerken voor.
8. De leerlingen geven instructies bij het gebruik van een installatie.
9. De leerlingen vullen opvolgdocumenten in.
10. De leerlingen realiseren elektrische aansluitingen en datacommunicatie in functie van een installatie.
11. De leerlingen demonteren, monteren en verbinden onderdelen, componenten en leidingen voor sanitaire installaties, centrale verwarmingsinstallaties en ventilatie- en luchtbehandelingsinstallaties.
12. De leerlingen controleren, vervangen en herstellen onderdelen, componenten en leidingen voor sanitaire installaties, centrale verwarmingsinstallaties en ventilatie- en luchtbehandelingsinstallaties.
13. De leerlingen stellen toestellen en systemen voor sanitaire installaties, centrale verwarmingsinstallaties en ventilatie- en luchtbehandelingsinstallaties in werking en regelen ze in.
14. De leerlingen voeren preventief en correctief onderhoud uit.
15. De leerlingen werken op hoogte met ladder, steiger, rolsteiger en hoogwerker volgens de veiligheidsregels.
16. De leerlingen controleren de luchtdichte en brandveilige doorbrekingen in wanden.

Aanvullende onderliggende kennis

De opgenomen kennis staat steeds in functie van de specifieke vorming van deze studierichting.

- a. Borgings-, verbindings-, montage- en demontagetechnieken
- b. Diagnose-, meet- en hersteltechnieken
- c. Dimensioneren van leidingen
- d. Elektriciteit: installaties en sturingen
- e. Functies en toepassing van componenten, onderdelen en leidingen van sanitair, centrale verwarming, ventilatie- en luchtbehandeling
- f. Gereedschappen, materialen en machines
- g. Risico's en veiligheidsmaatregelen bij het werken op hoogte
- h. Technieken voor het correct uitvoeren van doorvoeringen: brandveilig, thermisch, luchtdicht
- i. Types en werkingsprincipes van installatiecomponenten
- j. Veiligheids-, milieu- en kwaliteitsnormen

- k. Watergebruik: maatregelen voor rationeel waterverbruik van een sanitaire installatie

ONTWERP

Inhoud

1	Inleiding.....	3
1.1	Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten	3
1.2	De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs	3
1.3	Ruimte voor leraren(teams) en scholen	4
1.4	Differentiatie	4
1.5	Opbouw van leerplannen.....	6
2	Situering	6
2.1	Beginsituatie	6
2.2	Plaats in de lessentabel.....	7
3	Pedagogisch-didactische duiding	7
3.1	Technicus installatietechnieken en het vormingsconcept.....	7
3.2	Krachtlijnen	8
3.3	Diamantmodel	10
3.4	Opbouw.....	11
3.5	Beginsituatie	11
3.6	Aandachtspunten.....	11
3.7	Leerplanpagina.....	12
4	Leerplandoelen	12
4.1	Zinrijk en geïnspireerd handelen	12
4.2	Kwaliteitsvol en veilig handelen.....	14
4.3	Vorbereiding en opvolging.....	16
4.4	Elektrische installatie en datacommunicatie	18
4.5	Samenstelling van de installatie.....	18
4.6	Inwerkingstelling van de installatie.....	20
4.7	Controle van de werking van de installatie.....	20
4.8	Onderhoud van de installatie.....	21
5	Basisuitrusting	21
5.1	Infrastructuur	21
5.2	Materiaal, toestellen, machines en gereedschappen.....	21
5.3	Materiaal en gereedschappen waarover elke leerling moet beschikken	22
6	Glossarium.....	23
7	Concordantie	24

7.1	Concordantietabel.....	24
7.2	Doelen die leiden naar een of meer beroepskwalificaties	25

ONTWERP